

4. Refleksje nad Księgą Eklezjastesa, „Znak” 20 (1968) 1173—1179.
5. Przemiany zachodzące w interpretowaniu Pisma św. „Collectanea Theologica” 38, 4 (1968), 175—186.
6. Nabożeństwa biblijne, (współautorstwo z ks. B. Mokrzyckim SJ), Kraków 1968, s. 320.
7. Heiligkeitsetz und Deuteronomium. Eine vergleichende Studie, An. Bib., Roma 1976, (rozprawa doktorska).
8. Deuteronomio; Dispense preparate perdegli Uditori, Roma 1979, P.I.B., s. 142, ci-clostilato.
9. Warunki skutecznego głoszenia Ewangelii w świecie dzisiejszym, At. Kapł. 93 (1979), 268—278.
10. Engel Helmut, Die Vorfahren Israels in Aegypten, Fra Th St., 1979; rec. RBL 34 (1981), 247—9.
11. Deuteronomio, volume 2°, (cc. 29—32), Ad uso degli Uditori, P.I.B. Roma 1982, s. 114.
12. Pismo św. w odnowionych obrzędach Sakramentu Pokuty, „Przegląd Powszechny” 7—8 (1983), 80—94.
13. Levitico 17—26, Codice di Santità, Ad uso degli Uditori, P.I.B. Roma 1984, s. 194.
14. Czy w Biblii są mity?, „Przegląd Powszechny” 4 (1984), 9—16.
15. Przymierze w Moabie, RBL 37 (1984), 380—386.
16. Zur theologischen Deutung des Moabundes, „Biblica” 66, 1 (1985), 96—111.
17. Powrót do źródeł, konferencje wygłoszone w Radiu Watykańskim — wybór, Rzym 1985—86.
18. Pawła VI i Jana Pawła II spotkania ze wspólnotami neokatechumenalnymi, przekład: A. Cholewiński, Lublin 1986.
19. Chrześcijaństwo ponownie odkrywane. Pogadanki biblijne i homilie wygłoszone w Radiu Watykańskim w latach 1976—1985, Warszawa 1989, Oficyna Przeglądu Powszechnego, s. 276.
20. Teologia Nowego Przymierza w Nowym Testamencie, Warszawa 1989, s. 120. (w druku w: „Bobolanum”, nr 1 — rocznik teologiczny Wydziału).

Warszawa

zestawił KS. JULIAN SUŁOWSKI SJ

S P R A W O Z D A N I A

Ks. Jerzy Chmiel

V COLLOQUIUM BIBLICUM W WIEDNIU (1988)

W dniach 27—29 X 1988 r. miało miejsce w Wiedniu piąte już z rzędu spotkanie egzegetów austriackich i zaproszonych gości z Czechosłowacji, Jugosławii, NRD, Polski, Rumunii i Węgier. Spotkania te noszą nazwę Colloquia biblica Vindobonensia i były skrupulatnie odnotowywane na łamach RBL. Na V Colloquium biblicum Vindobonense

grupa polska była znacząca, liczyła bowiem 16 osób na ogólną liczbę ponad 50 uczestników. Tematem spotkania było: „Prawo i pobożność Prawa w Starym i Nowym Testamencie” (Gesetz und Gesetzesfrömmigkeit im Alten und Neuen Testament).

Georg Braulik, następca W. Kornfelda (zmarł w 1988 r.) na katedrze ST w Wiedniu, mówił na temat „Powstania pobożności Prawa z punktu widzenia socjologicznego. O pochodzeniu i teologii deuteronomistycznej literatury”. Z właściwą sobie wnikliwością przeanalizował prelegent poszczególne aspekty zagadnienia, zwracając uwagę na absolutyzację Prawa w okresie niewoli (wedle wyrażenia M. Notha), z powodu rozpadu państwowości izraelskiej, a także na powstanie nowych autorytetów: rodzina i starsi. Okres niewoli to „godzina teoretyków i utopistów”. Powstaje nowa produkcja teologiczna, wyjaśnianie klęski narodowej, anamneza i systematyzacja dziejów (por. credo w Pwt 26, 5-10; 6, 20-25), pojęć etycznych i teologicznych. Następuje jakby przejście od przymierza Horebu do przymierza Ojców (por. Pwt 4, 23-31).

Jože Krašovec z Ljubljany przedstawił „Torę i nowe przymierze według Jr 31, 31-34”. Po analizie struktury tego tak bardzo znaczącego dla Starego Testamentu tekstu, prelegent omówił pojęcie obietnicy w świetle hebrajskich wypowiedzi o wierze i biblijnej antropologii egzystencji. Obserwuje się radykalną eschatologizację. Interpretacja chrystologiczna — zbawienie, które przyniósł Jezus — jest jedynym logicznym wypełnieniem obietnicy starotestamentalnej.

Egzegeta z Erfurtu, dobrze znający Polaków, bo u nas studiował, Georg Hentschel mówił o „pobożności Prawa w literaturze mądrościowej”. Zwrócił uwagę na ścisły związek pojęć prawa i mądrości szczególnie w Syr i Mdr, a także na rolę tzw. Tora-psalmów (Ps 1; 19b; 119).

Jedynie polskie wystąpienie referatowe miał Ryszard Rubinkiewicz z KUL-u pt. „Rozumienie Prawa we wczesnym judaizmie”. Omówił pojęcie *nomos* w greckim Pentateuchu, pojęcie tory w literaturze targumicznej, w pismach kumrańskich, Filona i Józefa Flawiusza, w pseudepigrafach ST i wreszcie w literaturze rabinistycznej.

Biblista z Salzburga i b. rektor tamtejszego uniwersytetu, Wolfgang Beilner (rodowity wiedziec, który zresztą po raz pierwszy w życiu został zaproszony z wykładem gościnnym w Uniwersytecie Wiedeńskim) w wykładzie otwartym mówił o „Prawie i prorokach — uwagi egzegetyczne na temat hermeneutyki Kazania na górze”. Była to odpowiedź na pytanie o rozumienie Prawa przez Jezusa. Kazanie na górze w Mt 5—7 ma tu kapitalne znaczenie, a zwłaszcza analiza makaryzmów i antytez. Jest to klucz hermeneutyczny dla całego zagadnienia. Z indyktywu doświadczanego zbawienia wynika imperatyw zaleceń Kazania na górze. Beilner otworzył swoją tematyką drugą część Colloquium poświęconą problemom nowotestamentalnym.

I tak Endre Gaál z Esztergom zajął się zagadnieniem „wolności od prawa wg Rz 7, 1-6 a istniejącym związaniem wg Rz 13, 8-10”. Prelegent przeanalizował wszystkie chyba wypowiedzi Pawła w Rz dotyczące Prawa i podał klucz interpretacyjny: *plērōma* to Chrystus i miłość — Chrystus jest *telos tou nomou* nie jako koniec Prawa, lecz jako jego cel.

I wreszcie „Prawo do wolności w Liście św. Jakuba” to tytuł wystąpienia Corrado Marucciego z Innsbrucku, w którym prelegent skoncentrował się wokół perykop Jk 1, 25; 2, 12 i zajął się rozpatrywaniem pojęć pokrewnych, jak: *teleios*, *basilikos*, *holos*, a także zwrotem *nomos tēs eleutherias*. W tym Jk jest spokrewniony z Syr.

Z ciekawym referatem uzupełniającym, połączonym z przeżroczami, wystąpiła historyk sztuki, Hanna Egger referując różne przedstawienia Zwiastowania Maryi.

Nie mniej ważnym obok referatów elementem Colloquium była dyskusja po każdym referacie — referaty zresztą były do niej wprowadzeniem i impulsem. Nie sposób referować tutaj całej dyskusji — bogatej, pogłębionej, czasami drapieżnej, ale zawsze zmierzającej do prawdy i pozostającej na gruncie dociekań naukowych. Bibliści polscy brali żywy w niej udział. Jest to zaletą spotkań wiedeńskich, że zostawia się dużo czasu do dyskusji.

Colloquia wiedeńskie urosły już do rangi ważnych spotkań biblistów na gruncie europejskim ze szczególnym uwzględnieniem krajów środkowoeuropejskich, wśród których mamy wiele do powiedzenia.

Kraków

KS. JERZY CHMIEL